INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL STUDIES

UGC Approved Research Journal (Sr. 47674)

Editors: Dr. V. H. Mane, Prof. M. P. Shaikh

Language: Multilingual

Published by

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL STUDIES

Sneh Apartment,
Flat No. 001, Samarth Nagar, New Sangvi,
Pune- 411027

Copyrights: Editors 2014

All rights reserved

ISSN: 2394-207X (Print)
IMPACT FACTOR: 4.205

VOLUME-V, ISSUE-I

January -2018

Scanned with OKEN Scanner

54	वाचन संस्कृती विकास आणि ग्रंथालयांची भूमिका	प्रा. डॉ. सौ. मंगल एकनाथ डोंगरे	188-190
55	वाचन संस्कृति और जनसंचार माध्यमों की भूमिका	डॉ . मीना ठाकूर	191-192
56	वाचकांची बदलती अभिरूची	डॉ. बी. डी. गव्हाणे	193-194
57	वाचनाचे महत्व व वाचन कौशल्य	प्रा. अनुराधा वसंत गुजर	195-196
58	वाचनाचे महत्व	प्रा . हारपुडे सुरेखा	197-199
59	वाचन संस्कृती संवर्धनात ग्रंथप्रदर्शनाचे योगदान	[1]डॉ. पांचाळ जी.एन. [2]जाधव मारोती बालाजी	200-200
60	संशोधनात संगणकाचे महत्व	डॉ . पी . व्ही . कदम	201-204
61	वाचन व (आदिवासी) समाजः सहसंबंध आणि वास्तव	प्रा . महादेव रोकडे	205-206
62	मानवी जीवनातील वाचनाचे महत्त्व	डॉ. पौर्णिमा कोल्हे	207-208
63	वाचन संस्कृती आणि डिजिटल युग	श्री. प्रविण चंद्रकांत कुंभार	209-211
64	वाचन संस्कृती व माहिती तंत्रज्ञान	प्रा . राजेश ल . शिंगदा	212-214
65	मानवी जीवनातील वाचनाचे महत्व	सारिका व्ही. पाटील	215-217
66	वाचन व समाज सहसंबंध आणि वास्तव	श्री. भाईदास शंकर जाधव	218-220
67	मानवी जीवनातील वाचनाचे महत्त्व	डॉ. सुवर्णा रा. गाडगे	221-223
68	वाचन संस्कृती और मीडिया का बदलता प्रवाह	प्रा . संध्या तायडे	224-225
69	मानवी जीवनात वाचनाचे महत्त्व	प्रा. संगीता मुंढे	226-227
70	मानवी जीवनातील वाचनाचे महत्त्व	डॉ. संजय शिंदे	228-230
71	ग्रंथालयात रि-इंजिनिअरिंगची आवश्यकता	प्रा. संजय क्षीरसागर	231-232
72	वाचन चळवळीचा जागर	श्री. सरदार निवृत्ती पाटील	233-235
73	वाचन करताना वाचन संस्कृती जोपासावी	प्रा. डी. आय. शिंगाडे	236-238
74	वाचन संस्कृती काल आणि आज	डॉ. वंदना एच. जामकर	239-241
75	मानवी जीवनात वाचनाचे महत्व	सुस्मिता महादेव वाळके	242-244
76	वाचनसंस्कृती विकास आणि ग्रंथालयशास्त्राची पाच सूत्रे	डॉ. सदाशिव पाटील	245-246
77	मानवी जीवनातील वाचनाचे महत्व	प्रा . डॉ . वागूल एम . एम	247-249
78	वाचकांची सौंदर्याभिरूची	डॉ . प्रकाश हिवराळे	250-256
79	बदलते वाचन माध्यम आणि बदलती वाचन संस्कृती	संतोष लिंबराज सास्तुरकर	257-258
80	संशोधनातून साहित्याचे वाचन	[1]विनोद दाजीराम रणपिसे [2]डॉ.एन.बी.शेख	259-260
81	वाचन संस्कृती आणि वर्तमानपत्रे	श्री . गणेश मुळे	261-265
82	सोशल मिडिया वाचक व अभिरूची	प्रा . बाळासो आण्णा सुतार	266-271
83	वाचन संस्कृती व माहिती तंत्रज्ञान	प्रा . गुरूदेव गांगुर्डे	272-275
84	ई पुस्तक प्रकाशन : प्रसिध्द प्रकाशकांमार्फत एक तांत्रिक अभ्यास	प्रा . हितेश गोपाल व्रिजवासी	276-280

Scanned with OKEN Scanner

Radhabai Kale Mahila Mahavidyalaya

वाचन करताना वाचन संस्कृती जोपासावी

प्रा. डी. आय. शिंगाडे
ग्रंथपाल, राधाबाई काळे महिला महाविदयालय, अहमदनगर ४१४ ००१.

सार: सध्याच्या काळामध्ये प्रत्यक्ष पुस्तक वाचनाचे प्रमाण कमी होऊन ई–वाचन म्हणजेच मोबाईलवर, संगणकावर वाचनाचे प्रमाण वाढलेले दिसत आहे. परंतू हया प्रकारचे वाचन त्रासदायक असल्यामुळे काही काळाने पुस्तक वाचनाचे प्रमाण वाढेल यात शंका नाही. वाचन ही काळाची गरज आहे. 'वाचाल तर वाचाल या युक्तीप्रमाणे वाचाल तर शिकाल आणि शिकाल तर खाल'' अशी सदयची स्थिती होत चाललेली दिसत आहे. वाचनाचा छंद हा एक आगळा वेगळा छंद असल्याने तो आपण केव्हाही कुठेही, केव्हाही खेळू शकतो.

प्रस्तावना: आजच्या माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात प्रत्येकजण धावतो आहे. प्रत्येकाने आपले दररोजचे जगणे तंत्रज्ञानाबरोबर/यंत्राशी जोडले आहे की काय! असा विचार करायला लावणारी आसपासची परिस्थिती दिसत आहे. खर तर यंत्राचा मानवावर प्रभाव पडण्यापेक्षा मानवाचा यंत्रावर प्रभाव असायला हवा व यंत्रावर नियंत्रण असायला हवं. परंतू प्रत्यक्ष परिस्थिती मात्र वेगळी आहे. वाचन केल्याने आपणास मन करा रे प्रसन्न असे वाटते. त्यामुळे वाचन हे आपणास आनंद देवून जाते हेच खरे. वाचनाचे प्रमुख स्रोत हे ग्रंथ असून ग्रंथ हेच माझे गुरू असे एका पंक्तीत म्हटले आहे. वाचन म्हटले की आपल्यासमोर ग्रंथ, ग्रंथालये, वाचक, हस्तलिखिते, वर्तमानपत्रे यांचा आलेख दिसू लागतो. पण खरा वाचक हा रद्दीतुन देखील रत्ने शोधून काढत असतो.

[illegible] 'वाचन' सर्व देशातील व सर्व वयाच्या माणसांना आवश्यक आहे. 'वाचन' हे अनेक जीवनस्त्रोतांपैकी एक आहे. ग्रामीण भागापेक्षा [illegible] जास्त असल्याने शहरी भागातील व्यक्तींची करमणूक करणा–या वाचन साहित्याची जास्त गरज भासते. त्यातून ज्ञान व माहिती [illegible] करणारा आनंद, मनोरंजन व समाधान मिळू शकते. म्हणूनच वाचनाची सवय असणे व त्यासाठी ग्रंथालयांची मदत असणे [illegible] सुखसुविधांच्या होणा–या परिस्थितीत मानव, वाचनावाचून राहू शकणार नाही. कारण अशा परिस्थितीत टिकुण [illegible] आहे. कारण वाचन हे आत्मविश्वास देणारे आहे. वाचनामुळे माहितीच्या गरजांचे तर समाधान होतेच, पण ज्या [illegible] नाहीत, त्या ग्रंथांच्या माध्यमातुन आपले विचार मांडू शकतात. पण ज्ञान व माहिती मिळविण्यासाठी ग्रंथांचेच [illegible] पूर्वीच्या पिढित वाचनाची सवय जास्त होती. ग्रंथ हे मनोरंजनाचे व नैतिकतत्वांचे शिक्षण मिळण्याचे, कमी खर्चाचे [illegible] उपलब्ध झाल्यावर वाचनाकडे दुर्लक्ष झालेले दिसते. लहान वयातच बालकांना वाचनाची सवय लागली तर आनंदी [illegible] सुरूवातही करता येते.

भारत सरकारने 'ग्रंथ व वाचन' यांची आवड समाजात रूजविण्यासाठी इ. स. १९५७ मध्ये 'नॅशनल बुक ट्रस्ट' ची स्थापना केली. त्या ट्रस्टनेही अनेक प्रयत्न करून ग्रंथाचा व वाचनाचा प्रसार सुरू ठेवला आहे. त्यांनी इ. स. १९९२ पासून ग्रामीण भागात ३०० हुन अधिक ग्रंथ प्रदर्शनाचे आयोजन केले. 'वाचन करी जीवन समृध्द' असे कविवर्य वसंत बापट यांनी सार्थपणे म्हटले आहे.

आपण काय वाचतो: रोज सकाळी उठल्यावर दिवसाची सुरूवात वर्तमानपत्राच्या वाचनाने होते. वर्तमानपत्रामध्ये बातम्यांप्रमाणे लेखही असतात. वर्तमानपत्रामध्ये ताणतणाव नाहीसे करणारे लेख, सकाळमध्ये शिदोरी, लोकमतमध्ये लोकमत सखी व परिपाठ, बोधकथा, दिनविशेष असे लेख असतात. मनाच्या स्वच्छ पाटीवर सद्गुणांची अक्षरे उमटल्यामुळे आजचे जिवन शांततेत सुखाने जाईल असा विश्वास निर्माण झाला आहे. वृत्तपत्राप्रमाणेच मासिके, साप्ताहिके यामधुन देखील वाचनाचा आनंद मिळतो. शालेय जिवनात अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त बाकिची कोणतीच पुस्तके माझ्यातरी वाचनात आली नाहीत. महाविदयालयात प्रवेश केल्यानंतर ययाति, झोंबी, विनपटाची चौकट, एस. आय. गिल्दी यांसारखी पुस्तके वाचली. श्यामची आई हे पुस्तक जेव्हा मी वाचण्यास घेतले तेव्हा मी ते संपविल्याशिवाय उठलो नव्हतो व एकीकडे वाचन व दुसरीकडे रडणे असे चालले होते. श्यामची आई हे पुस्तक वाचल्यावर जिवन कसे जगावे व आई म्हणजे काय हे समजते.

ग्रंथवाचनाशिवाय आपण विविध ऑडिओ कॅसेट आणुन वाचू शकतो. तसेच मोबाईलवर देखील ई–बुक्स, ई– नियतकालिके व इतर वाचन करू शकतो, आणि वाचन करू शकतो. माणसाने ग्रंथ का वाचावे! असे प्रश्न काही लोक विचारतात. तर 'वाचाल तर वाचाल' या उक्तीचा प्रत्यय प्रतिदिनी येतो. वाचनामुळे ज्ञान मिळते, माहिती मिळते मनाची मशागत होते. एवढेच नव्हे तर लेखकाच्या अनुभवविश्वाशी समरस होता येते आणि आपलेच कहुही अनुभव लेखकाने कागदावर उतरवले आहेत असे वाटते. कथा, कादंब–या, आत्मचरित्रे, प्रवासवर्णने, स्फुटलेख, बोधकथा वाचताना आनंद तर वेगळाच असतो. मनाचे आरोग्य, उत्साह, कल्पकता, नाविन्य शोधण्याची आस वाचनामुळे लागते आणि गेलेल्या दिवसाचा आपण सदुपयोग केला असे वाटू लागते. मनाचे तारूण्य जपण्यासाठी आपले वाचन जीवनाचे आवश्यक अंग बनले आहे.

दुर्मीळ ग्रंथसंग्रह: काही ग्रंथ दुर्मीळ झाले आहेत. काही दुर्मीळ होत चालले आहेत. अशा दुर्मीळ ग्रंथांचे दुर्लक्ष पिढीसाठी व्यवस्थित जतन करून ठेवणे गरजेचे आहे. दुर्मीळ ग्रंथांच्या झेरॉक्स करून ठेवणे गरजेचे आहे. व सोपा मार्ग म्हणजे त्याचे Digitations करणे हा होय.

शहराची महत्वकांक्षा ओळखण्याचे जे निकष आहेत त्यात जुन्या ग्रंथांची देखभाल करणारे ग्रंथालय, पुराणवस्तू, संग्रहालय आणि पुराणवस्तू तसेच दुर्मीळ ग्रंथ विकणारी दुकाने महत्वाचे मानता येतील. छोटया–मोठया शहरात दुर्मिळ ग्रंथविक्रीचा व्यवसाय हा व्यावसायिक तत्वावर चालण्याची शक्यता कमी असते. हे मान्य होईल, पण आधुनिक, अत्याधुनिक, प्रागतिक, जागतिक स्तराचे अशी बिरूदावली लावून घेणा–या महानगरात तरी दुर्मीळ ग्रंथांची विक्री करणा–या दुकानांची भरभराट असावी. पण तेही होताना दिसत नाही, तेव्हा सांस्कृतीक दृष्टया तो समाज प्रगतीपथावरून घसरत चालल्याचेच ध्यानी येते.

Scanned with OKEN Scanner

एकाच ग्रंथातील विविध पाठभेदांचा अभ्यास करता येतो. अशा त-हेने संशोधन करण्यासाठी हस्तलिखिते हे महत्वाचे साधन होय.

हस्तलिखितांचे जतन आणि संरक्षण करण्याची खास तंत्रे निर्माण झाली आहेत. वास्तव याचे शास्त्रशुध्द प्रशिक्षण देण्याची सोय दिल्ली येथील 'नॅशनल आर्काव्हज् ऑफ इंडिया' ने केली आहे. या संस्थेतून प्रशिक्षण घेतलेले सेवक अनेक ठिकाणी हस्तलिखितांचे जतन आणि संरक्षण करीत आहेत. हस्तलिखिते ही राष्ट्रीय संपत्ती आहे. हा अनमोल ठेवा आहे, ही जाणीव निर्माण करणे आवश्यक आहे. सध्याच्या पुराणवस्तूसंग्रह कायद्यान्वये पुराणवस्तूंचा संग्रह करणे ही सामाजिक जबाबदारी मानली आहे. या कायद्यामध्ये हस्तलिखितांचा समावेश करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे हस्तलिखितांचे जतन करण्याला तसेच त्यांचे परदेशामध्ये होणा-या विक्रीला पायबंद बसेल

वृत्तपत्र एक प्रसारमाध्यम: रोज सकाळी आपल्या दिवसाची सुरूवात गरमागरम चहाने होते. परतु हल्लीच्या धकाधकीच्या जीवनात सर्वांना आता चहाबरोबर वर्तमानपत्रही लागतं. वेळच्या वेळी वर्तमानपत्र मिळालं नाही तर आमच्या शेजारचे आजोबा अस्वस्थ होतात. पाच मिनिटं जरी उशीर झाला तर 'किती उशीर झाला' म्हणून पेपर टाकणा-या मुलावर रागावतात. अशा अनेकांना आतुरतेनं वाट पाहायला लावणा-या या वर्तमानपत्रात असतं काय, त्यात दडलं काय असतं याची आपण आज माहिती करून घेऊया.

वर्तमानपत्राचं पहिलं पान उघडलं म्हणजे आपल्याला मोठया हेडिंगमध्ये भारतामधील तसेच परदेशातील, महत्वाच्या घटना लक्षात येतात. पेट्रोल अथवा एस. टी. ची दरवाढ असेल किंवा कोणाचा वाढदिवस असेल तसेच पारितोषिके मिळाल्याच्या बातम्या असतात. पहिल्या पानावरील बातम्या भरभर वाचल्यानंतर आतल्या पानावर नजर फिरवली जाते. मी मात्र 'क्रिडा', फिल्म यासारख्या सदरांवर नजर फिरवतो.

वृत्तपत्र हा सध्याच्या जगातील मित्र आहे. तो विश्वासू आहे. निवडणुकीचे तिकीट, एखादी अफवा अथवा एखादी गोष्ट खरी आहे की खोटी हे पाहण्यासाठी नागरिक धाव घेतात, ती वृत्तपत्राकडे. वर्तमानपत्रांचा पसारा आता खूप वाढला आहे. वर्तमानपत्रे अनेक भाषामध्ये प्रसिदध होत असतात. तसेच ती अनेक ठिकाणाहून प्रसिध्द होतात. जिल्हा वृत्तपत्रे असतात. एखादया गावाहून प्रसिध्द होणारी वृत्तपत्रे असतात. त्यामध्ये स्थानिक बातम्यांना प्राधान्य असते. सकाळी आलेल्या बातम्या थोडया वेळात शिळया होतात म्हणून काही जण सायंकाळची वृत्तपत्रे प्रसिध्द करीत असतात. वाचकांना ताज्या बातम्या देण्यासाठी ही स्पर्धा चालू आहे. वर्तमानपत्र ही ज्ञान आणि मनोरंजन पानोपानी पुरवतात. जगातील विविध घडामोडी ते वाचकांच्या दारोदारी दररोज पुरवीत असतात. एकाच वर्तमानपत्राच्या आवृत्या आता अनेक ठिकाणाहून प्रसिध्द होतात. इंटरनेटवरी आता वर्तमानपत्र दिसू लागली आहेत. या सर्व गोष्टींमुळं वर्तमानपत्र ही मानवाच्या जीवनाचा आवश्यक भाग बनली आहेत. ही वृत्तपत्रं आबालवृध्द, विदयार्थी-शिक्षक, व्यापारी कारखानदार, पर्यटक, गृहिणी, सर्वांनाच हवीहवीशी वाटतात.

समारोप: वाचकाने सखोल वाचन करत असताना कोणत्या प्रकारच्या वाचनाला जास्त महत्व दयावे, नवीन पुस्तकांची माहिती मिळण्यासाठी बुक्स-इन-प्रिंट तपासावे, सखोल वाचनासाठी ग्रंथ सूच्यांचा वापर करावा, त्याबरोबर श्रवणभक्तीही करावी असे वाटते. वाचन ही काळाची गरज तर आहेच त्याबरोबर लिखानही त्याबरोबर केले पाहिजे. लेखन केले तरच वाचन शक्य आहे असे मला वाटते.

संदर्भ

१. महाजन शां. ग. (२०१४) वाचन संस्कृती जोपासावी; युनिव्हर्सल प्रकाशन, पुणे.
२. कोण्णूर एम. बी. आणि इतर (२००८) डायमंड ग्रंथालय व माहितीशास्त्रकोश; डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
३. रिसवडकर म.ग. (२०००) संशोधन: व्याख्या आणि पदधती, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विदयापीठ, नाशिक.
४. Aher Ranganath K. (2015) Proceeding UGC sponsored National conference on Impact of information technology on college libraries (IITCL-2015).
५. Gawande Virag S., (2017) Sanshodhan Samiksha, Humanities, Social sciences, commerce education, law and language, Monthly peer reviewed international research journal, special issue January 2017; Aadhar social research and development training institute, Amravati.